

О.В. Горох, доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ОРГАНІЗАЦІЯ КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Сільське господарство є кредитомісткою галуззю і її нормальне функціонування без кредитних ресурсів у сучасних умовах практично неможливе. Це зумовлено специфікою сільського господарства; нестачею вільних фінансових коштів; високою капіталомісткістю і порівняно низькою фондівдачею; сезонністю виробництва та значною тривалістю виробничого циклу; залежністю від природно-кліматичних умов, що знижує гарантованість позик сільськогосподарським товаровиробникам; порівняно малими розмірами підприємств аграрного сектору, що робить їх менш конкурентоспроможними на ринку коротко- і довгострокових кредитів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансово-кредитного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки займають чільне місце у працях провідних українських вчених, серед яких варто виділити наукові праці О.Є. Гудзя [1-2], О.О. Богданова [3], М.Я. Дем'яненка [4], О.А. Кириченка [6], І. Коваленка [7], О.О. Любара [8], Л.І. Міхова [9], Ю.П. Стецюка [10], П.А. Стецюка [11] та інших. Проте окремі питання щодо подальшого вдосконалення кредитного механізму розвитку сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах господарювання недостатньо вивчені й вимагають ґрунтовного дослідження.

Формулювання цілей статті. Вивчення проблем організації кредитування сільськогосподарських підприємств, дослідження стану їх забезпечення коротко- та довгостроковими кредитами та запровадження поліпшення шляхів розвитку кредитних відносин за сучасних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні в Україні існують ряд проблем для отримання кредитів сільськогосподарськими підприємствами. Однією із проблем кредитування галузі є нерівномірний доступ підприємств до кредитів. В умовах світової фінансової кризи можливість отримати кредит залишається проблемою для багатьох вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників. Так, підприємства зіштовхуються з труднощами отримання навіть невеликої суми кредиту через відсутність застави. Велика кількість необхідних документів для

отримання кредиту та тривалий період їх розгляду також спричиняють низький рівень доступу до кредитних ресурсів.

Також основними факторами, що обмежують привабливість аграрної сфери України для кредитного забезпечення, є низький рівень кредитоспроможності сільськогосподарських товаровиробників і відсутність у них прийняттого кредитного забезпечення. Високий рівень зносу основних засобів (70-80 %) та моральна застарілість свідчить про неможливість їх бути високоліквідним об'єктом застави [2, с. 53].

З іншого боку незадовільний фінансовий стан банківського сектору після світової фінансово-економічної кризи теж позначився на процесах кредитування аграрного сектору України. До кризи банківський сектор все більше спирався на зовнішнє фінансування у вигляді іноземного кредитування (і меншою мірою єврооблігацій), яке було дешевим та легкодоступним. Іноземні кредити, що були отримані в минулому, мали бути погашені, реструктуризовані чи подовженні за терміном сплати. Все це ускладнило процес отримання нових зовнішніх кредитів на сьогодні, так як борг України перед зовнішніми позичальниками склав понад 20 млрд. грн.

Криза в Україні призвела до масового зниження довіри до банківського сектору зі сторони населення. Це проявилось перш за все у розриві депозитних договорів (знятті депозитів). В результаті чого, загальний обсяг депозитів в іноземній та національній валютах різко скоротився [5, с. 11].

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, то маємо таку картину, в економічно розвинутих країнах функціонує добре розгалужена кредитна система, яка стимулює ефективний розвиток кредитних відносин і кредитного забезпечення. До країн із найвищою питомою вагою позичкових коштів в аграрному капіталі належать Англія і Німеччина – близько 50 %, Франція – понад 40, Італія та Бельгія – понад 30 %. У країнах Європейського Союзу 40 % господарств повністю залежать від залучення позичкових коштів і лише 25 % фермерських господарств обходиться без банківських кредитів.

У країнах із розвинутою ринковою економікою діють кредитні системи для сільських господарств із високим рівнем державної підтримки, кооперативними принципами функціонування. У ФРН кредити надаються на строк 6, 10, 15, 20 років під 8-9 % річних. У США від 40 до 80 % сукупних виробничих витрат фермерів покривається за рахунок кредиту, частка позичкового капіталу становить при купівлі нерухомості до 70 %, машин та устаткування – від 40 до 70 %, худоби – близько 50 %; причому понад 70 % усіх сільськогосподарських машин американський

фермер купує за лізингом у кредит строком на 5-8 років із річною ставкою 3-5 %. Товаровиробник має досить широкий вибір різних видів пільгових кредитів і банків-кредиторів [8].

Дослідження процесу кредитування за останні роки свідчить про нестабільну ситуацію в кредитуванні сільського господарства.

Розглянемо детальніше стан банківського кредитування АПК України (табл. 1).

На основі наведених даних можна стверджувати, що загальний обсяг залучених кредитів підприємствами АПК за наведений період скоротився на 60,1 %.

1. Стан кредитування аграрних підприємств України за 2007-2012 рр., млрд грн

Показник	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011р.	Станом на 29.07.2012 р.	2012 р. у % до 2007 р.
Отримано кредитів підприємствами АПК	14,6	20,0	5,8	9,9	12,0	5,8	39,7
- короткострокових	6,2	10,3	4,1	6,6	8,5	4,2	67,7
- середньострокових	5,4	3,2	1,2	1,4	2	0,97	18,0
- довгострокових	3	6,5	0,5	1,6	1,5	0,63	21,0
Отримано пільгових кредитів:	7,8	15,1	2,6	1,4	3,7	н.д.	-
- короткострокових	5,5	9	2,2	0,6	3,2	н.д.	-
- середньострокових	2,3	3,7	0,3	0,1	0,4	н.д.	-
- довгострокових	-	2,4	0,1	0,7	0,1	н.д.	-

Джерело: побудовано за даними Міністерства аграрної політики. - <http://www.minagro.gov.ua>

В сумі залучених коштів станом на 29.06.2012 р. максимальну питому вагу займає короткострокове кредитування, яке зменшилося на 32,3 %, обсяги середньострокового і довгострокового кредитування скоротилися відповідно у 6-5 разів. Отримання пільгових кредитів складає майже одну третину загального обсягу залучених ресурсів у 2011 р. Короткострокове пільгове кредитування у 2011 р. скоротилося на 41,8 %, середньострокового – на 82,6 %. Дані зміни є негативними і потребують негайного втручання з боку держави.

На обсяг зменшення банківських кредитів вплинула несвоєчасність повернення кредитів сільськогосподарськими підприємствами, основними причинами якої були: кліматичні умови; несприятлива цінова політика на сільськогосподарську продукцію (внаслідок чого підприємства намагалися притримати продукцію для пізнішої її реалізації за більш сприятливими цінами); неграмотність та неправильний розрахунок потреб в фінансуванні керівниками підприємств; фактори сімейного характеру (більш характерно для невеликих підприємств); макроекономічні фактори (державне регулювання ринку, ситуація на світових ринках тощо).

Основні банки, що надавали кредити сільськогосподарським підприємствам у 2012 р. наведені у табл. 2.

2. ТОП-20 банків за кількістю кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам у 2012 р.

Банк	Сума наданих кредитів тис. грн	Кількість наданих кредитів, шт	Середня сума кредиту, тис. грн
“ПРИВАТБАНК”	1 079 707, 8	1432, 0	754, 0
“Райффайзен Банк “Аваль”	1 041 964, 4	1 109, 0	939, 6
“КЕ “Надра”	12 724, 5	543, 0	23, 4
“ПРОКРЕДИТ БАНК”	138 864, 9	410, 0	460, 6
“ОТП Банк”	176 191, 8	233, 0	622, 6
“ОЩАДБАНК” ⁴	325 271, 4	265, 0	1 227, 4
“КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК”	509 441, 1	236, 0	2 158, 6
“МЕГАБАНК”	176 802, 5	195,0	906, 7
“КІБ Креді Агріколь”	2 365 480, 1	133, 0	17 785, 6
“ВіЕйБі Банк”	1 096 113, 5	79, 0	13 374, 9
“Укрексімбанк”	933 618, 2	74, 0	12616, 5
“Кредобанк”	49 389, 4	74, 0	667, 4
“ПУМБ”	352 072, 3	67, 0	5 254, 8
“ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА”	90 021, 8	60, 0	1 500, 4
“МетаБанк”	44 827, 2	54, 0	830, 1
“УКРСОЦБАНК”	59 125, 1	47, 0	1 258, 0
“Банк “Київська Русь”	71 309, 1	46, 0	1 550, 2
“Ерсте Банк”	17011, 3	36, 0	472, 5
“ІНГО Банк Україна”	1 340 635, 9	35, 0	38 303, 9
“Промінвестбанк”	257 468, 3	35, 0	7 356, 2

За кількістю наданих кредитів лідерами залишаються такі банки як «Приватбанк», «Райффайзен Банк «Аваль», «КЕ «Надра», «ПРОКРЕДИТ БАНК». За середньою сумою наданого кредиту - «ІНГО Банк Україна», «КІБ Креді Агріколь», «ВіЕйБі Банк», «Укрексімбанк».

Дієвим способом надходження кредитних ресурсів в аграрний сектор є здешевлення кредитів шляхом часткової компенсації процентних ставок за рахунок бюджетних коштів. Правовою основою здешевлення кредитів для аграрних підприємств є порядок, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2012 року № 104 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у Державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі» [12], яким передбачено спрямування бюджетних коштів, для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів.

Проте, аграрії не завжди можуть скористатися існуючим механізмом кредитної підтримки шляхом часткової компенсації ставки за кредитами. Така відмова передбачена для збиткових підприємств при відсутності кредитної історії в позичальників навіть за наявності застави, новостворених підприємств та за високих застаєвних вимог для забезпечення кредитів.

На нашу думку, розвиток кредитних відносин за умов державної підтримки аграрного сектора залежить від вирішення низки проблемних питань: по-перше, висока вартість кредитів. Відсоткові ставки банків для сільського господарства, порівняно з іншими галузями, є завжди вищими, що також знижує ефективність коштів, виділених за програмами підтримки АПК.

По-друге, отримання компенсаційних виплат відбувається не одночасно зі сплатою підприємством відсотків за користування позикою.

По-третє, високі вимоги до рівня кредитоспроможності позичальника та забезпечення ним позики. Банки висувають такі вимоги до застави та її оцінки, яким відповідає нині менше третини господарств.

По-четверте, ускладнена процедура отримання бюджетної компенсації, для підприємств АПК, що відбувається на конкурсній основі. Для участі в конкурсі підприємство має надати комісії від 10 до 12 документів, але не має гарантії отримати компенсацію відсоткової ставки за кредитом. Відтак, за невеликих обсягів позик підприємства утримуються від участі у програмі.

Для підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, необхідно, окрім коротко- середньострокових кредитів, збільшувати обсяги довгострокових кредитів.

Зарубіжний досвід показує, що основним джерелом довгострокових ресурсів є вклади фізичних осіб. Отже, з метою збільшення довгострокових вкладів у ресурсній базі банків та зниження ризику ліквідності необхідно вжити ряд ефективних заходів, які б стимулювали населення збільшувати терміни розміщення вкладів, а саме: розглянути можливість розширення видів залучення тимчасово-вільних коштів; дозволити надання кредитів сільськогосподарським підприємствам без забезпечення на термін 6 місяців і забезпечених урожаєм кредитів на 1 рік; знизити ставки за операціями НБУ; рефінансувати кредитні вимоги до сільськогосподарських підприємств, особливо малих та середніх; збільшити розмір страхового відшкодування за вкладами терміном понад три роки у півтора рази; сприяти нормативному врегулюванню формування ефективного інституту «безвідкличних вкладів»; сприяти зростанню кількості банків, що мають можливість залучати кошти пенсійних накопичень громадян.

Як ефективніший інструмент підвищення доступності кредитних ресурсів для аграрної галузі доцільно також створити механізм часткового або повного державного гарантування повернення позик. Фонд гарантії функціонує у багатьох країнах світу. Він дає можливість розв'язати проблему забезпечення кредиту, підвищити кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств, стимулювати надання кредитних ресурсів банківським сектором, забезпечити витрати бюджету, перерозподілити кредитні ризики.

Висновки. Отже, стан кредитування сільськогосподарських підприємств банківськими установами України не відповідає належному світовому рівню. Головні проблеми, які пов'язані з кредитуванням досі залишаються: низька кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств; слабкість банківської системи України; недостатня державна підтримка процесів кредитування, нерозвиненість небанківських інститутів кредитування.

Бібліографічний список: 1. Гудзь О.Є. Проблеми удосконалення державної фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів / О.Є. Гудзь // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 6. – С. 31-39. 2. Гудзь О.Є. Модернізація банківської кредитної політики при обслуговуванні агроформувань / О.Є. Гудзь // Вісн. Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства: Економічні науки. – Вип. 126. – Харків: ХНТУСГ, 2012 р. – С. 10-18. 3. Богданова О.О. Стан та проблеми банківського кредитування АПК у сучасному вимірі / О.О. Богданова // Економіка та держава. – № 11. – 2009. – С. 12–15. 4. Дем'яненко М.Я.

Кредитування сільськогосподарських підприємств: теорія і практика / М.Я. Дем'яненко // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 7. – С. 9–19.

5. Джучі Р. Криза кредитування в Україні: факти, причини і шляхи відновлення / Р. Джучі, Р. Кірхнер, В. Кравчук // [Електронний ресурс] Консультативна робота Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. – 2010. – с. 3-15. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/publications/consultancy_work.

6. Кириченко О.А. Кредитування аграрного сектору економіки в умовах глобальної фінансової кризи / О.А. Кириченко, В.Д. Кудрицький // Актуальні проблеми економіки. – № 5. – 2009. – С. 20–222.

7. Коваленко І. Проблеми та перспективи банківського кредитування аграрної галузі регіону / І. Коваленко, С. Колотуха, І. Борейко // Банківська справа. – № 5. – 2009. – С. 73–78.

8. Любар О.О. Особливості формування кредитної політики банків при обслуговуванні суб'єктів аграрної сфери / О.О. Любар // Зб.наук. праць Вінниц. нац. аграр. ун-ту. Серія «Економічні науки». – 2010. – Т. 2. – Вип. 5. – С. 224-230.

9. Міхов Л.І. Банківське кредитування сільськогосподарських товаровиробників: сучасний стан і проблеми розвитку / Л.І. Міхов, Л.М. Каліна // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – № 1. – 2010. – С. 10 – 105.

10. Стецюк Ю.П. Державна підтримка інвестиційного банківського кредитування аграрних проектів / Ю.П. Стецюк // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. – № 1. – 2010. – С. 28–35.

11. Стецюк П.А., Гудзя О.С., Войтюк А.В. Трансформація матриці банківського кредитування сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк [та ін.] // Економіка АПК. – 2013. – № 12. – С. 49-55.

12. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі. Урядовий кур'єр // Офіційне видання. – 21.02.2012. – № 33.

13. ТОП-20 банків за кількістю кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам у 2012 р. – Статистика Z-Україна. – Джерело доступу – <http://zet.in.ua>

Горох О.В. Організація кредитування сільськогосподарських підприємств у банківських установах України. В статті розглянуто сучасний стан кредитування сільськогосподарських підприємств банками України, умови кредитування, а також запропоновані нові шляхи збільшення кредитування сільськогосподарських підприємств України.

Goroh O. Organization of agricultural enterprises lending in Ukraine banking institutions. The paper considers the current state of lending banks farms Ukraine, credit conditions, and proposed new ways to increase lending to agricultural enterprises in Ukraine.

